

Vi kvinnor flyttade till Stockholm – Irja Dahlqvist

Det var augusti 1950. Nittonåriga Marja stod lutad mot relingen på Bore II och såg hur fartyget gled från kajen i Åbo. Hon var för första gången i sitt liv på ett fartyg och på väg till ett annat land. Marja såg att många resenärer hade följeslagare som vinkade ännu när fartyget redan var långt borta från kajen. Hon kände hur ensam hon var. Hon kom ihåg mor och mors förmaningar. Hon hade brutit med pojkvännen redan när hon for till Helsingfors. Hon hade gått på sömnadslinjen på Anstalten för yrkenas främjande i Helsingfors i tre veckor. Pengarna räckte inte längre, inte ens till en fortsättningskurs. Det var också besvärligt att bo hos släktingar. När man nu var "sömmerska" så fick man varje kväll sig någonting.

Bild:RSA

En dag såg hon en annons i Helsingin Sanomat: "Unga kvinnor får lätt metallarbete i Sverige i närheten av Stockholm på Petrixverkens fabriker i Syndbyberg. Bostäder i ett villaområde i 4-5 personers rum. Helpension, resan betalas." Hon svarade på annonsen i stundens ingivelse. Svaret från fabriken kom snabbt... Där förklarades att hon skulle bli mött i hamnen. Visum, tuberkulosintyg samt prästebetyg måste anskaffas, liksom pass. Ansökan om fortsättningsvisum lovade man hjälpa till med. Marja visste att fabriken tillverkade batterier och att arbetet skulle bestå av lätt lödningsarbete. Som en extra sporre hade hon möjligheten att lära sig svenska. Lönen skulle vara två kronor i timmen. Man fick även växla till sig 30 svenska kronor.

Marja skaffade sig foton och pass i flygande fart. I passet stod det att det gällde till den 21 januari 1951. Det kostade 1000 mark. I Sverige skulle passet stämpas om en månad hos polismyndigheten. En förlängning av passet i Sverige skulle kosta 33 kronor för fem år. Här var man nu då.

Natten på däcket blev jobbig, men en sittplats fick hon i alla fall och där slumrade hon med andra finska ungdomar som var på väg till Göteborg, Stockholm och Syd-Sverige. En jämnårig ung kvinna bekantade sig med Marja. Hon var på väg till Venedig. Man bytte adresser i hopp om ett återseende. På morgonen gled båten in vid Skeppsbron. Efter att ha klarat tullen väntade Marja med spänning på sin mottagare. Hennes namn nämndes och bredvid henne stod en cirka 40-årig herre med vänlig uppsyn. Marja förstod inte mycket av språket men hade fattat att mannen hette Jönsson. Med sig hade Jönsson en finsk flicka, Helmi som kommit med samma fartyg från Finland.

Så susade de genom Stockholm i en fin Volvo. De unga diskuterade på finska sin blivande bostad och arbetet. Vackert var det, äpplen i träden och välstånd överallt. Skyltfönstren var fyllda med varor, frukt, bananer, sådant hade man inte sett i Finland. Då beslöt man att med första lönen köpa ett kilo bananer och äta upp det med en gång. (Det gjorde de också, och blev så mätta att inga bananer köptes efter det.)

Man stannade i Bromma villaområde, på Drömostigen 23, utanför en vit villa. "Det kan inte vara sant att vi får bo i en så vacker villa", tänkte de båda unga kvinnorna. En rar, rundnätt husmor tog emot dem och önskade dem välkomna. Sedan diskuterades praktiska saker med herr Jönsson. Flickorna tittade nyfikna på den fina matsalen. Nedre våningen bestod även av köket och husmors lägenhet. Flickorna lotsades upp till övre våningen, där fick de inställa sig i det första rummet. Då klack det till i bröstet, som en aning av det kommande. Rummet var ca 5X5 meter, utan blommor i fönsterna. Visserligen hängde där några opersonliga gardiner. Sängarna bestod av 3 våningar, de skulle alltså vara sex personer i rummet. Vilket visade sig stämna. Vid fem tiden på eftermiddagen började en del unga kvinnor komma hem. Man bekantade sig genast efter måltiden. Maten var otroligt god. Marja ökade i vikt med 5 kilo på två månader. Kort hon var blev midjan osynlig.

Dolli, som var från Åbo, förklarade husets regler. Två flickor turas om att diska kvällsdiskan en vecka i taget. Uppehållet kostade två kronor i veckan. Vilket var billigt, om man inte betänker hur bra fabriken gick tack vare de finska flickorna. Det mesta av resgodset fick ligga kvar i väskorna för i garderoberna fick bara klänningarna plats. På övre våningen i villan fanns fem rum av olika storlekar. Som mest var flickorna, så det gällde att anpassa sig, och det uppstod heller

ingen osämja om utrymmet. Huset hade en sådan lyx som ett badrum, det hade man aldrig sett i Finland. På bottenvåningen fanns det tvättrum med tvättmaskin, som var ganska urmodig jämförd med nutida maskiner. "Jungfruslottet" hette detta gemensamma hem sedan gammalt.

Väckningen skedde klockan fem om morgonen med klockans hjälp. Det var tyst, för flera av kvinnorna hade varit och diskat till midnatt för att utöka sina inkomster. Restaurangen hette "Stenvillan", den låg i Sundbyberg. Man åt en god frukost och tillsammans skyndade man sig till Smessläotts spårvagnshållplats. Man bytte till buss i Alvik och dessutom fick man gå en kvart för att komma till fabriken. På fabriksområdet växte de onda aningarna. Fabriken var ett riktigt ruckel, smutsig, illaluktande. Där fanns flera avdelningar och flickorna fördes först till den renaste. Därifrån hämtades den ena efter den andra till olika avdelningar.

Marja hamnade på limkokeriet. Det var ett tungt arbete och hennes rygg höll inte för det i många veckor. Man var nämligen tvungen att lyfta den tunga klisterhinken högt ovanför huvudet när den skulle tömmas i maskinen. Det satt långt inne att få ett nytt jobb efter sjukledigheten.

Eftersom gänget bestod av goda sångare började skaldeådran flöda. Så man skrev ihop en sång och så klarade man sig med hjälp av humor och finsk sisu.

De finska kvinnorna, eller flickorna, var majoritet på fabriken. Där fanns någon danska och några svenskor i bättre arbeten. Tidigare hade det funnits danskor men nu fanns bara tre, samt Rosa. Rosas och de finska flickornas relationer var ganska spända eftersom Rosa var Rosenströms (rosars) favorit. Rosa sprang alltid och skvallrade för Rosar om det som skedde i huset, i varje fall om det var något ofördelaktigt om finnarna. Det var kanske avundsjuka, för de finska flickorna var bättre arbetare.

Bastun uppskattades av de finska flickorna. Den besöktes nästan varje dag efter arbetet. Sedan flickorna klätt om sig kunde man inte på hemvägen alls veta från vilken fabrik de kom. De var ju alla ganska söta och välklädda. Men eftersom språkkunskaperna fattades var det inte möjligt att byta arbetsplats. Grundtryggheten var säkrad: bostad, mat och avlöning varannan vecka. En gång hände det sig att bastun var kall när flickorna kom från arbetet. De ropade på de svenska karlarna på andra sidan för att få hjälp, för ingen finne hade ju lärt sig hantera en elbastu. Om det nu berodde på språksvårigheterna eller så berättade man med flit vem som eldat bastun, så blev det kalabalik nästa dag. Sedan gjorde man en sång om det också.

Flickorna jobbade flitigt som diskare på Stenvillan. Man behövde extrainkomster för att kunna skicka julpaketet till anhöriga i Finland. På den tiden var det ännu mycket knapert i Finland, speciellt i arbetarfamiljer. Helst av allt skulle de ha velat åka hem till jul, med det hade de inte råd till. Extranäcket passade inte alla. Även Marja måste sluta när hälsan tog stryk av vakandet. Man kom i säng först klockan ett på natten. Sedan såg de i tidningen att stadens bowlinghall anställde kägelflickor och- pojkar. Där var förtjänsten bättre och man slutade redan vid tiotiden på kvällen. Bara några få klarade av det. Man måste vara snabb och smidig. Man måste hoppa upp på en hylla mellan kägelresandet för att inte bli blåslagen av kägeln. Marja orkade sex kvällar i rad, men på söndagsmorgonen kunde hon knappt resa sig ur sängen. Armar och ben var som losslitna ur kroppen, men med sisu och med flickornas hjälp klarades det av. Flickorna trodde att hon blivit sönderslagen av kägeln. Men julklappspengarna var säkrade.

Det blev jul och flickorna skjutsades till ett annat hus i Solna för att husmor skulle kunna fara på jullov. Då märkte de vilken fin husmor de hade. Hon höll t ex. reda på flickornas födelsedagar och bakade alltid en tårta. På kvällen drack man alltid födelsedagskaffe och sjöng för födelsedagsbarnet. Husmor var själv alltid med. Husmor i Solna var egentligen ganska snål, inget extra fast det var jul. Men flickorna sjöng "Sylviasjulvisa" och andra julsånger. Så gick den julen och man var tillbaka i den vita villan i Äppelviken. Men några födelsedagstårtor blev det inte längre. Husmor i Solna hade hållit straffpredikan om den saken för flickornas husmor.

När våren kom köpte nästan varje flicka en cykel. Man gjorde långa cykelturer i Stockholms omgivning. Alla väntade på sommarlovet. Det kom besked om att fabriken till hösten skulle flytta till Skåne. Men man tänkte: farväl, vi flyttar till Finland. Nu fanns det tillräckligt med pengar.

Ingen ville följa med fabriken till Skåne fast man blev ombedd. De som återvände efter semestern fick anställning hos L.M. Ericsson i Sundbyberg.

Under våren gick man och dansade på "Festo". Vinterpalatset var också ett populärt ställe liksom Bal Palais. Flickorna var duktiga på att dansa och blev uppbyggda, men det blev inte mycket till samtal med svenskarna, ty språkstudierna kom inte på allvar i gång när man arbetade så mycket. Fabriken ordnade ingen svenskundervisning även om det nämns i anställningsbrevet. De flickor som läst svenska i läroverket i Finland kom i gång med språket, men de som bara hade folkskola hade svårigheteter med grammatiken, så inlärandet stannade vid enstaka ord.

När flickorna försökte lära varandra sa en av dem, utrustad med humor som hon var, att när man ska göra något säger man bara: "Jaska jööra". Efter det fick hon alltid heta Jaska.

Alla had större eller mindre hemlängtan och det avgjorde att man inte återvände efter semestern. Av det gjorde man en sång till chefen på Pertrix, direktör Jacobson. Den sjöngs aldrig för svenskarna, för vem skulle ha översatt den. Men flickorna hade kul medan de sjöng den.

Bastuvisa

Enligt den finska modellen
bastun på Pertix värmas skull,
men den dagen när flickorna kom
var den kall som ett gammalt stall.
Det var då vi alla tillsammans
höjde vår röst och ropade detta
kom alla pojkar hit och hjälp till
för här finns ju ingen hetta.
När sedan danskorna kom till bastun
där fanns inga karlar kvar
de danska tjejernas nyllen därför
blott gröna av avund var.
De trodde de arma flickorna
att kärestan satt där och vänta
därför förstår vi ju ilskan väl
hos varenda liten jänta
Inte för kärlekens skull vi lockade
dem uppstå bastuns bräder
dessutom var vi ju aldrig däruppe
alldeles utan kläder
När morgonen grydde var saken känd
även för vår Rosenström
flickor och karlar i kalla bastun
det var inte alls nån dröm
Hör nu Danmarks malliga döttrar
reta oss aldrig mer
alla vi är i främmande land
och vi har ingen skuld till er

Sången om Pertrix En dag i augusti vårt skepp la till

vid moder sveas dystra hamn
Herr Jönsson med bilen oss förde till
Äppelvikens vita hamn
Här stod världens sämsta sängar
himmel så resårerna sjöng, sjöng, sjöng
den som en gång sov it ihop med dem
kommer aldrig att längta tillbaka.

När morgonen grydde en tidig stund
vi skydda till Pertrix-fabriker.
Tjälrlukten och stanken av syra var hemsk
när jag lögde ihop batterier.
Det är Stockholms sämsta håla
himmel så svensktoppen skrånar, skrånar
ett dagsverke på Petrix-fabriker
och du längtar dit aldrig mer.
Rosenström är hela fabriken själ
en riktig mager och lång karlslok
i hans ögon finns hela avgrundans gap
på axlarna bär han slavdrivarens ok
han vandrar dagligen många mil
och himmel hur skorna hans gnäller och gnäller.
Den som mött hans grymma och mörka blick
tar den med sig som minne till Finland.
Hans vandring tar slut hos den svarta madammen
Hon får höra om hur väldigt svårt han har
som gengåva får han en massa skvaller

Rosa ställer alltid upp tills hans försvar.
Men vi har ju både Wagner och Jönsson
som gillas av alla flickor oj, oj, oj,
Men försiktig man är emot Jacobsson
en ungarls metoder ju välkända är.
Här lever vi dock våra dagar lugna
och längtar till landet bortom Bottenhavet.
Vi bråkar med danskorna också ibland
och tyngs av det svåra språkliga kravet.
Men när helgerna kommer vi har riktigt kul,
himmel den finska musiken ekar, oj, oj, oj
Även om sorgen i hjärtat bor så visar
vi det ändå sällan utåt.

”Jungfruslottet” 1950

Gråt ej mera Jakobsson

Gråt ej mera Jacobsson,
gråt ej snälla rara,
fastän alla finska flickor ämnar från dig fara.
Var ej ledsen käre vän
även om ej svensken
varken kvinna eller man kommer till fabriken.
Skriv ett brev på papperet
skicka det till Finland
kanske kommer hjälpen till dig med en utsträckt hand.
Lova mycket i ditt brev
lova riktigt runt
men när det sen gäller ska du bara hålla tunt.
Gråt ej lille Jacobsson
om nu allting stjälpes
sälj fabriken och i Skåne eget jobb dig hjälper

Översättning Anita Sällberg